

Dr. V. V. Dholariya

**Child Psychology
Materials**

Sem-2

Subject: Psychology
Course Name & Paper No.4: Child Developmental Psychology

Name of course	Sem	COURSE	Course/ Paper Title	Credit	Internal Marks	External Marks	Total Exam Marks	Practical and Viva	External Exam Time Duration
B.A.	II	Core Elective-I Elective-II	Child Developmental Psychology	03	30	70	100	---	2:30 Hours

Course Objective:

1. To enriched student for development process and factors related to various types of mal adoption so that student can understand a child behavior and able to evaluate it perfectly.
2. To make aware for developmental stages.
3. To create awareness for self understanding and observing other child's behavior by the view point of causes and can come to conclude dynamicity of causes.
4. The student can evaluate the stages of language development and development of cognition through perception.
5. This Course aim, at providing conceptual foundation of human development specially child development. It focuses on development in the life span in different domains with an emphasis on the cultural context and child problems.
6. Learn to use Psychology and other information sources.

Course:

Unit-I: Approaches and Psychological Aspects of Illness

- Old ideas about child (અનુભવ સંસ્કૃતિ સમજાવે છે)
- Modern Ideas about Child → આધુનિક સંસ્કૃતિ સમજાવે છે
- Approaches of Child Psychology → બે વાકાંસી સંસ્કૃતિ
- Important of Approaches in Child Psychology → બે વાકાંસી સંસ્કૃતિ સમજાવે છે
- Introduction of Illness → રોગની શરૂઆત
- Types of Illness → રોગના પ્રકાર
- Psychological Effects of Long Illness → લાંબા સમયના રોગના અસરો
- Obligation of parents and Teacher to Illness and Physical Handicaps Child → રોગી બાલકને શિક્ષક અને માતા પિતાની જવાબદારી

Unit-II: Physical Deficiency in Child → બાલકની શારીરિક અસમર્થતા

- Types of Physical Deficiency:
 - I. General Deficiency → સામાન્ય શારીરિક અસમર્થતા
 1. Nervous Systems
 2. Hormones
 3. Nourishment
 4. Crippled
 - II. Special Deficiency → વિશેષ અસમર્થતા
 1. Visual
 2. Auditor
 3. Speech
- Reasons of Physical Deficiency

Dr. V.V. Dholariya 201

Unit-III: Social and Moral Development:

Social Development

- Definition and Meaning
- Stage of Social Development
- Aspect of the socialising Process
- Factor of Social Development
 1. Family
 2. Peers Groups
 3. Media & Schooling

Moral Development

- Definition and Meaning,
- Stage of Moral Development
- Factors Influencing On Moral Reasoning: Personality, Fear Interaction, Child rearing, practice, Culture.
- Character Development- (Internalization of Moral norms and development of moral understanding
- Juvenile delinquency and youth crime

Unit-IV: Intellectual and Language Development:

Intellectual Development

- Definition and Meaning
- Stages of Intellectual development
- Factor Affecting the Intellectual Development
- Factor Hindering and Treatment Intellectual Development

Language Development

- Definition and Meaning
- Stage of language development
- Factor Affecting of Language Development

Unit-V: Emotional Development:

- Definition and Meaning
- Affecting Factors of Emotional Development
- Development of Emotional Expressions.
 - Happiness
 - Anxiety
 - Anger & Sadness
 - Jealousy
 - Fear
 - Curiosity
 - Self-Conscious
 - Love and Sexual love
- Learning to Emotions

- o Conditioning
- o Imitation

Reference:

- Dynamics of Child Development – H. B. English
- Child Development – Crow & Crow
- Handouts: Teacher can creat and distribute unit wise detail for easy learning, and concept formation.
- "Development Through Life Span." By: Laura E. Berk, Illinois State University. USA. Third Edition, Pub. By Pearson Education , New Delhi.
- "Child Development"(Sixth Edition) By Laura E. Berk. Illinois State University U.S.A.
- "Discovering Life Span" By: Robert S. Feldman. Uni. of Massachusets U.S.A. Pub. By: Pearson Education New Delhi.
- Laura E. Berk; Development through Life Span, Illinois State University. Usa, Third Edition, Published By, Pearson Education, New Delhi.
- Dynamics of Child Development – H. B. English
- Child Development – Crow & Crow
- ડૉ. ચૌચા, ડૉ. ડઢાણીયા, ડૉ. બાલાળા, ડૉ. જરસાણીયા, ડૉ. કુંભાણી (આવૃત્તિ ૨૦૦૭-૨૦૦૮ અને ૨૦૧૬): બાળ મનોવિજ્ઞાન, સી. જ્ઞમનાદાસની કંપની, અમદાવાદ.
- બાળ માનસ પરિચય, ડૉ. બી. એ. પરીખ, પોપ્યુલર પ્રકાશન-સુરત.
- વિકાસલક્ષી મનોવિજ્ઞાન, પ્રા. યોગેન્દ્ર કે. દેસાઈ, યુનિવર્સીટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, અમદાવાદ.
- વિકાસલક્ષી મનોવિજ્ઞાન, એલિઝાબેથ લસ્લોક, યુનિવર્સીટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, અમદાવાદ.
- બાળ મનોવિજ્ઞાન, સી. પી. પટેલ, યુનિવર્સીટી ગ્રંથ નિર્માણ બોર્ડ, ગુજરાત રાજ્ય, અમદાવાદ.

Unit - 3

Date: _____

7) બાલક વિશેના જૂના સામાન્ય ખ્યાલો

પુસ્તાવના

→ બાલમાનવની વૈજ્ઞાનિક સમજૂતી સાધવાની સારૂ વાદ તે પહેલાં બાલમાનવ અને વાજ સંબંધિત કિસ્સાક ખ્યાલો પુસ્તાવના છતાં અને એ જૂના ખ્યાલોને સાચાકે માનવી બાલકોને ઉછેરના અને શિક્ષકી શિક્ષક સાથે સમાજ પદ્ય કિસ્સાક જાનવાહી કુટુંબમાં સાચા ખ્યાલો પુસ્તાવના છે. સાચા ખ્યાલો બાલકનાં સુપરિચ વિકાસમાં સાલકોરકર્ય અને છે. સાચા બાલક વિશેના કિસ્સાક જૂના ખ્યાલો તીલે પુસ્તાવની છે:

1. બાલક એ લઘુમાનવ છે.
2. બાલક પાપતું કુલ છે.
3. બાલકમાં વિશિષ્ટ વર્તન કુલાતું વાનજ્ય કસગાત હીય છે.
4. બાલક ઉલ્કોતિકસની કુલે રૂપ છે.
5. બાલકોનાં વિકાસમાં સનકસ્ટૂતિસેની વિકાસ પુલિવિંબિત રૂપ છે.

જિવસાં મુલકે બાલકોની (ખ્યાલો)ની સમજૂતી તીલે મુજબ છે:

જ. બાલક એ લઘુમાનવ છે:

↔ પહેલાનાં સમાજમાં બાલકને પુસ્તા માનવીની તાની સાલૂતિ કે લઘુમાનવ માનવામાં સાલવતું અને તેલે બાલકનાં વર્તનને પુસ્તાવના

બાલિકાઓની ભવિષ્યની સુનિયંત્રિત કરવામાં આવતી. મીટિંગમાં મહિલા વર્કિંગ, જીવનભાગ અને નીતિનિયમની બાબત પર બાલકોમાં આવતા અને તેની ક્રીડા બાબત બીજાની વચ્ચે ગોપનીય નીતિ અને કાર્યકારમાં આવતું કે આ સિદ્ધિ છે, મીટિંગ વાદની સિદ્ધિ બનશે. આજીવનમાં કોઈના વર્કિંગને આજીવન સવિચારમાં તે કોઈ બનશે તેની આગાહી કરવામાં આવતી.

આ જ્યાંથી માનનારાઓ બાલકની અધિકારિતા માનવી માનતા અને જન્મ-અમર કે નજીકની નજીકે આવી છે તે પુસ્તકોની જ તેની વિકાસ પાવતી. બાલકોમાં જેવું હશે તેવું જ મીટિંગની પણ બાલક સહી તેવું મજાતું. આ જ્યાંથી માનનારાઓ બાલક વિદ્યુત મારી છે, વિદ્યુત બાલકમાંથી તેની અભિમાની "અમીટી વાગી અમરમ અને વિદ્યા આવી અમરમ" જેવી માન્યતા દર્શાવતી. બાલકોના અને પુસ્તકોના વચ્ચે તફાવત છે તેમ સ્વીકારવામાં આવતું નહિ.

આધુનિક અંગ્રેજીની બાલકની એક વિશિષ્ટ પુસ્તક બાલિકા છે તેમ માની બાલકની એક નમુનાનું છે તે જ્યાંથી અસંસ્કૃત કરી છે.

૨. બાલક પાપનું કારણ છે:

→ મિત્રો દર્શિ આપેલી આ પાપી જ્યાં છે. આજીવન અને દર્શિ કુલ આજીવન કે આજીવન મનાઈ કરવામાં આવી હતી. કુલ આજીવન તેમની પાપ કર્યું તેના પરિણામી બાલકની જન્મ પાપી.

તેથી બાલકથી પાપનું કાલ છે તેમ માની
બાલકને વધુ પડતું પાપી બનતું યાચવાવ
તેને એમ કહેવાનું એને તેના પુત્રે કહ્યું
વાનકા એવાન'વવાની એજુએ કહેવામાં આવતી.
બાલકને એધારવા માટે એટીની દુરથી
ઉપચીત કરવાનું એજુએવામાં આવતું એને
એક કહેવાત રોકવામાં આવતી કે, "Spare
the rod and spoil the child." આદ્યુનિક
કિતુકાવાસ્તીથી આ ખ્યાલને બિરુદી ગણી
છે.

૩. બાલકમાં વિચીટી વાંસ કરવાનું વાનકા
જન્મગાત હીપ છે:

→ આ ખ્યાલ પુમાતી બાલકમાં એવામાધ
વીતે જ વિચીટી વાંસ કરવાનું વાનકા હીપ છે
બાલક એવી કિટીક મનીવૃત્તિથી એવી જામી છે
કે તે તેને વિકૃત વાંસ લવક દીરી મપ છે.
તેને કંઈ કામ કરવાનું કહેવામાં આવી તી
તેથી તે બિનરું જ વાંસ કરે છે. એટલે તેને
હિકાટી નાવવા માટે કિતુા કવલી મીધ રહે. એવી
માજ્યાલાને લીધે બાલકને જાકીરિક કિતુા પડત
કરવામાં આવતી. આદ્યુનિક કિતુકાવાસ્તીથી
બાલકને કિતુકા એવાવામાં જાકીરિક કિતુાને
એવાન એવાતા મળી.

4. બાલક ઉત્કૃષ્ટતાની કસોટી છે:

→ ડાર્ટિંગ કરેલા ચાકીયાં ઉપરનાં અંશોધનમાં બાલકની વર્તણૂકની પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી. આના જ આધારે કિસ્મત મનીલીઆમિકી જેમો માનતા હતા કે બાલક પોતાના વિકાસમાં માતૃવશરિતોનાં વિકાસનું પુનરાવર્તન કરે છે એવો કે બાલક આજીવંત માંડીને પુખ્ત અને જ્યાં જુદી આસનનાલાથી અભ્યાસમાં મુલકી છે. બાલકોની અમલી કીધેલું તે પણ ઉપર લેલું જે પણ વચ્ચે લાકડી મૂકી ઘાટી ઘાટી અમલું પચાવનાં કે મારીનાં દર બમાવવાં આ બધા પુકારનું વર્તન આવી માનવીનાં વર્તન આવી અભ્યાસવામાં આવાનું, પરંતુ આવાથી આ પુનરાવર્તનના સિદ્ધાંતની અભ્યાસ મહત્વ આપવામાં આવાનું થયું.

5. બાલકોના વિકાસમાં અજ્ઞવૃત્તિઓની વિકાસ પ્રતિબિંબિત વાપ છે:

→ મિક્ડગાન અજ્ઞવૃત્તિની સિદ્ધાંત એક કુર્ષો હતી. મિક્ડગાનનાં એવ પુમાત્તે ચાકીયાંની જેમ માતૃશનાં પણ કુદરતી વહાલીઓની મૂળ સુવૃત્તિઓ છે, જેને આધારે તે સુવૃત્તિ કલ્યા પ્રશય છે. મિક્ડગાન કરે છે કે બાલકોના વિકાસમાં પણ વાશાગત અજ્ઞવૃત્તિઓની વિકાસ વાપ છે.

કોઈકે પણ માતૃપૃષ્ઠિ અને બાલકોમાં ધીરુપ આવીને કીડાઓ તથા અભ્યાસ વગેરેની અજ્ઞવૃત્તિ માને છે.

અવકાશને લઘુભારિત મહત્વની માન્યતા આપવાનું કે બાલકોના વર્તન અને વિકાસ ઉપર લઘુભારિત નાણાકીય નોંધણીની મુલાકાત પડે છે.

ઉપસંહાર

→ બાલક વિષેના જુના અભ્યાસોમાં બાલકોની પસંદગણો અમુકમાં નોકી-શીમ વિચાર કે બાલક એ લઘુભારિત, પાપનું કાલ એ ક્યાં રિચાની કરી બાલકોના વિકાસ પુરતી વાણી નથી અને બાલક અમુક દેશોમાં મર્યાદા.

17-3* બાલ - અભ્યાસમાં આધુનિક અભિગમો.

પુસ્તકાલોક

→ બાલવર્તમાના અભ્યાસમાં મરિતો રૂબો અભિગમો અને આધુનિક અભિગમોમાં મુદ્દો મરિતો મજાવતો છે. જુના જમાનામાં એક માત્ર અભિગમ બાલકની શારીરિક અભ્યાસમાં વાપરી અને તેને તેને વિદ્યા કુલી અમુક મુકાવતો વર્તમા મરિ કુલક પાઠવાનો હતો. આજે બાલકને અભ્યાસ બાકી માત્ર તેના બાકીવાનો અભ્યાસ વિકાસ વાપ તે વીતતો અગવડી પુલી પાઠવાનો અભિગમ છે.

કી અને કી માં દરબી પુત્રાકી બાલ-અભ્યાસમાં આર પુકાવતો અભિગમો અપનાવાય છે, જે તેથી પુત્રાકી છે:

- ૧) દીરકાલકી અભિગમ;
- ૨) અમુકપુત્રાકી અભિગમ;
- ૩) બાકીવાલકી અભિગમ;
- ૪) અભ્યાસમાં અભિગમ;

અભિગમોની અમુકની તેથી મુજબ છે:

૧. દીરકાલકી અભિગમ:

→ જુદી જુદી ઉંમરે ક્યાં ક્યાં વિકાસી અને વર્તમા અમુકાકા બાલકમાં તેવા મરિ છે તે જાણી કરવાનાં દરુથી વિકાસ તેથી મુકાવતો

કોઈ એક આભવાણી વાગ્યું છે. આમાં
આભવાણી માલખા, શિશુકી, શિશુકાલોચનાચી,
આભવાણી આને આમાજિક કારકિર્દીની
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી

૨. આભવાણી આભવાણી

→ આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી

૩. આભવાણી આભવાણી

→ કોઈ એક આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી
આભવાણી આભવાણી આભવાણી આભવાણી

નિદાન કરવામાં આવી છે. આને તેના ઉપચાર મરિચા કારકિર્મી દરવામાં આવી છે. વાકિયાત્મકી અભિગમ દ્વારા જે વિદ્યાર્થી ગુણ વાપ છે. તે અર્થ આમાત્ર વાકાકના વર્તનની અમરુતીમાં વિપરીતી વાપ છે.

૫. અભ્યાસ અભિગમ :

→ અભ્યાસ અભિગમમાં એક જ વાકાકું મિત્ર મિત્ર અમરૂ મિત્રીકા કરવામાં આવી છે. આને તેનામાં વગેરે વાકાકાત્મક, ભાષાકીય, આમાત્રિક વિકાસ વગેરે તે ગુણ વાપ આં અધી મિત્રીકા કરવામાં આવી છે. આવા અભ્યાસમાં ગુણ અમરૂ તે છે. વાકાકની વિંતાથી, વિકાસ વિંતાથી આને વિકાસ આ વગેરે અમરૂ વર્તનની અભ્યાસ આ અભિગમ દ્વારા કરાપ છે.

પ્રીત મુલેન વાકામનીવિમાનના તે મુખ્ય અભિગમી આવી છે:

- ૧) વાકાકાત્મક અભિગમ - આને
- ૨) અપરૂકાકાત્મક અભિગમ.

૩) વાકાકાત્મક અભિગમ:

→ વાકાકની વાકાકા અમરૂના વાકાકમાં મનીવાપારીકું વાકાક કરવું, જે તે વગે વાકાકમાં ક્રિયા મળવા ક્રિયાની નાં મરૂકાં વાકાકાં આ વાકામનીવિમાનની વાકાકાત્મક અભિગમ છે.

૨) આસ્તીકરણાત્મક સ્વાધિકારમંત્ર

→ કુદી કુદી વધી બાલકમાં મેલા મળતાં
કેકળીની સમજૂતી આપવી, તેમાં કાલકીની તો
કલ્પી. દા, ત, વી વાળના બાલકી પાછા વાળના
બાલકી કરતાં વધુ મારી ચિકીની પુકીનો
કેવુ વાળની સારી સારી તેની સમજૂતી
આસ્તીકરણાત્મક સ્વાધિકારમંત્ર આપવામાં આવી

વ્યાવહારિક સ્વાધિકારમંત્ર :

સમીચ. બી. દોલિલા જેવા મનોચિન્તાનીથી
બાલ મનોચિન્તાને વ્યાવહારિક માર્ગદર્શન આપવા
વાળા ગણી છે. સમીચ. બી. દોલિલા પિતાના
પુસ્તકના પુસ્તકમાં જણાવી છે કે તેમના પુસ્તક
આવાજ નિર્ભયપણે વ્યાવહારિક છે. બાલક
કેવળ જુદા જુદા રીતે કરી શકાય તે આ પુસ્તક
દર્શિતિદુનું મુખ્ય ધ્યેય છે. દોલિલા આગળ
નામ છે કે તે તેમની કુલ બાલકનાં વધુ
કેવલ મારી માતા-પિતા તથા શિક્ષકોની માર્ગદર્શન
પુસ્તક પાઠવાની છે. આપણી પણ બાલમનોચિન્તા
આવાજ આ દર્શિતિદુનું વી જ કુલવાની છે
બાલ મનોચિન્તાને વ્યાવહારિક માર્ગદર્શન
પુસ્તક પાઠવાની પુખ્ત કરી છે, પરંતુ બાલક
સંગીની દેવક સમજાવવામાં તે તેમને કુલ
આપણી સેવી સારી સારી શકાય નહિ.
બાલકના માનસિક વિકાસ અને વાળની સમ
મારે બાલમનોચિન્તામાં જેવા સંસ્કૃત વિદ્યાર્થી
તેની શકાય નહિ કે તેમની દેવક બાલક
તમામ સમજાવવામાં કુલ નાવી શકી શકી.

આભાષણીયશાસ્ત્રની આભાષણીય વર્ણનાની
મૂળભૂત સમજૂતી આપવાને લક્ષ્ય રાખીને
પરિચિત્તામાં આભાષણ વ્યંજી સ્વરૂપે
સવા પુસ્તિકાને જ્ઞાન આપવા પ્રયત્ન કરે
છે.

Ques:-2 * જાળક વિષેના માન્ય આધુનિક પ્રયાનો અનલપ

ઉત્તર:-> જાળક વિષેના માન્ય આધુનિક પ્રયાનો નિચે મુજબ અનલપવામાં આવ્યા છે

* પ્રસ્થાપના

-> આધુનિક મનોવૈજ્ઞાનિકોએ જાળકના વિકાસના ક્ષેત્રમાં અનેક પ્રયોગો અને અભ્યાસોને આધારે તારવ્યું છે કે કોઈ પણ એક પ્રકારના સિદ્ધાંતથી જાળવર્તનની અમજૂતી આવી શકતી નથી, પરંતુ અનેક સિદ્ધાંતોને આધારે જાળવર્તન અમજૂતી આપવામાં આવે છે. જાળકના વિકાસમાં જાળક વિષેના આધુનિક પ્રયાનો નિચે પ્રમાણે છે.

* મુદ્દાઓ

- ① જાળકના વર્તન ઉપર અનુબંધ અને વાતાવરણનો અસર થાય છે.
- ② જાળકોમાં વ્યક્તિગત લિંગતા કોવા મળે છે.
- ③ જાળકના જીવનમાં પુરુષો માટેનો ભાગ ભજવે છે.
- ④ મનોવૈજ્ઞાનિક કસોટીઓથી જાળકની વ્યક્તિગત તથા વ્યક્તિત્વ માપવા કોઈએ.
- ⑤ જાળક અતંત્ર વ્યક્તિ છે.
- ⑥ જાળક આલોચનાની દ્રષ્ટિએ મુખ્ય અંવેશનશીલ છે.
- ⑦ જાળકને દેવ અને પુરૂ મળવા કોઈએ.
- ⑧ શિક્ષણ જાળકનું દાવું કોઈએ.

→ ઉપર દર્શાવેલા જાળક વિષયના માન્ય આધુનિક જ્યાં નિચે પુમાકો સમજાવવામાં આવ્યાં છે.

① જાળકના વર્તન ઉપર અનુલંબા અને વાતાવરણની અસર વાચ્ય છે.

→ જાળકના વિકાસમાં વારસો અને વાતાવરણી મદત્વનો ભાગ ભજવે છે. આ દેહીકલને જાળકને વિશાનિરો સ્વીકારે છે. જાળકના અમુક પકારના વર્તન અને માનસિક વિકાસ પર અનુલંબાનો પુલાવ મારો હાય છે. વાતાવરણ દ્વારા તેમાં પરિવર્તન લાવી શકાતું નથી. જારીરિક જાંદા, સ્વલાવ વગેરે અનુલંબા પર આધાર રાખે છે. વાતાવરણ પકા જાળકના વિકાસમાં મદાયક કે અપરોધક બને છે. તેને લગતા પ્રાયોગિક અભ્યાસો કરવામાં આવ્યાં છે.

અનુલંબિકતા અને વાતાવરણી આધારે જાળકના વર્તનની આગાહી મારે અને તેના વિકાસમાં અપરોધાના ઉપાયો શોધવા મારે પ્રયોગો થયેલા છે. તે જાળકના વિકાસ પર નિયંત્રણ મુકાય કે તેને સારુ વાતાવરણ આપવામાં આવે. આ પ્રયોગો જાળકના જાલ્ય વાતાવરણમાં ઉત્તલાક ફરફારો કરીને કે જારીરિક જામીઓ સુધારવાના પ્રયત્નો કરીને પકા કરવામાં આવે છે. ઉંઠવાંચિમાંથી ઝરતા શ્રાવ શાયરાહિસનનું પુમાકો ઘટવાથી જાળકનો જારીરિક વિકાસ પુરતા પુમાકોમાં થતો નથી. જાળક ઠીગકું રહે છે અને કુદીનિરમ નામની મનોદુર્જાલતાનો ભાગ બને છે.

આ ફરોનિગમ રોગની આરવાર માટે જાળવણી
જે જે ઉદ્દેશ્યોના આધારે થાય છે તેમજ આરવારમાં આવે તો તેને આગળ વધતો અટકાવ
શકાય છે.

② જાળવણીમાં વ્યક્તિગત લિંગતા જોવા માટે છે.

→ આપણને જ્યારે પણ અંપુર્ણ રીતે મળે
આવે એવી જે સમગ્ર વ્યક્તિઓને જોવા નથી
દરેક વ્યક્તિ જેની વ્યક્તિથી જુદી પડે છે. એટલે
જે નથી પણ વ્યક્તિ પોતે પણ પોતાના ગુણોને
લિંગતા દર્શાવે છે. અને વ્યક્તિમાં રહેલા ગુણો
માટે ભાગે સ્થાયી હોય છે. આ વ્યક્તિગત લિંગતા
જાળવણીમાં પણ જોવા માટે છે. જાળવણી આરોગ્ય
વિકાસ, બુદ્ધિ, સ્મૃતિ, ઉત્પન્ન, અભિરુચિ, અભિવ્યક્તિ
સમરક્ષા, શીખવાની શક્તિ, તર્ક, પ્રતિક્રિયા, સમય
સ્વભાવ, વ્યક્તિત્વ વગેરે અનેકવિધ જાળવણીમાં
લિંગતા જોવામાં આવે છે. જાળવણી શિક્ષણ કે
તાલીમ આપતી વખતે આ વ્યક્તિગત લિંગતા
દ્યાનમાં લેવી જોઈએ. આ લિંગતાઓ જુદી જુદી
અનોઢૈશાનિક ઉસોટોઓ દ્વારા તેમજ આક્રમક પ્રકારે
અવલોકન દ્વારા જાણી શકાય છે.

③ જાળવણી જીવનમાં પ્રેરણા મહત્વનો ભાગ ભજવે
છે.

→ પ્રેરણા વગર કોઈ પ્રવૃત્તિ થતી નથી. પેર
વિના શિક્ષણ નીરસ અને જિન અસરકારક બને
જાય છે. તેથી માતા-પિતાએ અને શિક્ષકોએ
જાળવણી શિક્ષણ આપતી વખતે યોગ્ય પ્રેરણાનો

ઉપયોગ કરવા જોઈએ. પરંતુ વગર જાળક પ્રવૃત્તિ કરતું નથી. માતાપિતા અને શિક્ષકોને ઇફ્ટીવાર એમ લાગે છે કે અમુક જાળક આજરું છે, કાંઈ કાંઈ પ્રવૃત્તિ કરતું નથી. આ પ્રવૃત્તિ ન કરવા પાછળને તેમની અમુક પકારની શારીરિક અને માનસિક ખામીઓ જવાબદાર હોય છે. જો જાળકની આવી ખામી દુર કરી શકાય અને યોગ્ય પરંપરા આપવામાં આવે તો જાળક શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે અને પ્રવૃત્તિમય વ્યક્તિ બને છે.

4) મનોવૈજ્ઞાનિક હસોટોએથી જાળકની શક્તિઓ તથા વ્યક્તિત્વ માપવા જોઈએ.

જાળકમાં સહેલી વ્યક્તિગત લિંગતા અને વિશિષ્ટ શક્તિઓ કાઢવા માટે જુદા જુદા મનોવૈજ્ઞાનિક હસોટોએ જનાવવામાં આવી છે. બુદ્ધિ અભિયાગ્યતા, અભિરુચિ, વ્યક્તિત્વ, સામાજિકતા વગેરે માપવા માટે મનોવૈજ્ઞાનિકોએ હસોટોની રચના કરેલ છે. આ હસોટોએ દ્વારા જાળકને જુદા જુદા વર્ગોમાં વિભાજિત કરવામાં આવે અને શક્તિઓ પુષ્ટિ તેના વિકાસ થાય તે માટેના પથનો કરવામાં મદદ મળે છે; જાળકને શૈક્ષણિક માર્ગદર્શનમાં સહાયરૂપ થવાય છે.

5) જાળક સ્વતંત્ર વ્યક્તિ છે

→ જાળક એ વ્યક્તિનો લઘુ આપૂર્તિ નથી પણ એ સ્વતંત્ર વ્યક્તિ છે. તેમ આધુનિક મનાવેજાનિહા સ્વોક્તર છે. તેથી તેનો કરીયાતો સંભાષ ઉપર લાર મુકે છે. પુષ્ટ માનવી અને જાળકના જારીરમાં, અંગોના કદમાં, માનસિક, આમાજીક, જાદિક, આવગાત્મેક વ્યવહારોમાં પણ તફાવત હાય છે.

6) જાળક આવગોની દરિટએ પુષ્ટ સંવેદન હાય છે.

→ પુષ્ટવ્યક્તિ મોટા ભાગે આવગાત્મેક પરિપકવતા દરાવે છે, જ્યારે આવગો હજુ પરિપકવ રાયા ન હોવાથી તે આવગ નિયંત્રક ક યોગ્ય સમયે યોગ્ય આવગની અલિવ્યક્તિ કરી શકતા નથી. જાળક આવગાત્મેક રીતે પુષ્ટ જ સંવેદનશીલ હાય છે, તેથી આવગાત્મેક અસરો તેના માનસને જલદી અસર કરે છે. જાળકના યોગ્ય વિકાસ માટે તેમની દરિહાઓ અને કરીયાતોને દયાનમાં રાખવી જોઈએ. પુષ્ટ માનવીની જેમ તેમનામાં પણ માન-અપમાનની લાપના હાય છે. તેનો માતાપિતા અને શિક્ષકોએ જ્યાલ રાખવો જોઈએ.

(7) જાળકને દેવ અને દુર્ગ મળવાં કોઈએ.

→ મનોવૈજ્ઞાનિકો માને છે કે મોટા ભાગે વ્યક્તિમાં જીવામાં આવતી મનોવિકૃતિઓનાં મુખ જાલ્યાવસ્થાના સંદર્ભો અને દેવતાશાસ્ત્રમાં હોય છે. માતાચિત્ત તરફથી દેવ અને દુર્ગ ન મળતા જાળક અસલામતીની લાગણીનો અનુભવ કરે છે. તેથી જાળકના સ્વસ્થ માનસિક વિકાસ અને સંતુલિત વ્યક્તિત્વ વિકાસ માટે તેને દુર્ગ અને દેવ આપવાં કોઈએ.

(8) શિક્ષકો જાળકેન્દ્રો હોવું કોઈએ

→ આધુનિક મનોવૈજ્ઞાનિકો અને શિક્ષકશાસ્ત્રીઓ શિક્ષકો જાળકેન્દ્રો બનાવ્યું છે. રૂસો, મોન્ટેસોરી, પ્રોસ્ટોલોન્કો, ફ્રોબેલ, જેવા જાળકશાસ્ત્રીઓએ જાળકની માનસિક ગણતારની સમજૂતી આપી છે. આજે શિક્ષકો આપવામાં જાળકની અભિરુચિ, માનસિક હકીકત તેમજ શક્તિઓને ધ્યાનમાં આપીને શિક્ષકો આપવાનો આગ્રહ શિક્ષકશાસ્ત્રીઓ રાખે છે.

પ્રશ્ન:- 5

માંદગી નો પરિચય લખાવો.

પ્રશ્ન:- 6

લખાવો

માંદગી નો પુરાનો લખાવો.

લખાવો

લાંબી માંદગીની મનોવૈજ્ઞાનિક લખાવો.

ઉત્તર

જાળક પુષ્ટ અને ત્યાં સુધીમાં સામાન્ય રીતે બે પુકારનો માંદગીનો લોગ અને છે

① ટુંકી માંદગી

② લાંબી માંદગી

શરદી, સળખમ, માથું દુખવું, ઉધરસ આવવી આંખ દુખવી, કાન દુઃખવો વગેરે ટુંકા ગાળાનો માંદગી છે. જાળકની દુરકાર રખાય અને સામાન્ય વૈદ્યકીય સલાહથી આ રોગોને થતા અટકાવી શકાય છે. કે તેને નિદાન કરી શકાય છે. પરંતુ જો આવા રોગોની કાળજી ન લેવાય અને વારંવાર થાય તો તે લાંબી માંદગીમાં પરિવર્તિત છે.

ઝરડો, કુટાંટિયો, ઉધરસ, ટાઈફોઈડ, દુમ, ક્રીય વગેરે લાંબી માંદગી છે. જાળક લાંબી માંદગીનો લોગ અને તો તેનો સ્વભાવ, વર્તન અને અનુકૂળન પર અસર પડવા વિના રહેતી નથી. ટુંકી માંદગી પછી વખતોવખત જો આવે તો તેનો અસર જાળક પર પડે છે. વારંવાર માંદા પડવાથી જાળક ચિડિયું, ગલરાટિયું, પરાપલાંબી, જંદરકાર, નકારાત્મક વર્તનવાળું બની શકે છે. જાળકની માંદગીમાં માતા-પિતા સમજીપૂર્વક અને ઉબ્ખાલથી પુમાળ વ્યવહાર કરે તો જાળકમાં વ્યવસ્થિત અસર થતી નથી.

* લાંબી માંદગીની મનોવૈજ્ઞાનિક અસરો

→ લાંબા ગાળાની માંદગીની સારવાર લાંબા સમય સુધી થાતે છે, તેથી લાંબી માંદગી બાબતેના વ્યક્તિત્વ પર વિપરીત અસર કરે છે. લાંબી માંદગીની સામાન્ય રીતે નીચે પસાડેની મનોવૈજ્ઞાનિક અસરો થાય છે.

① સર્વાંગી વિકાસ પર લાંબી માંદગીને લીધે અસર થાય છે. માંદગીને લીધે બાબકની કાર્યક્ષમતામાં ઘટાડો થાય છે. લાંબી માંદગીને લીધે બાબકે બિજા કોઈપણ ખુબ જ આધાર રાખવો પડે છે, તેથી તેના વ્યક્તિત્વ વિકાસ પર પણ અસર થાય છે અને ઘણીવાર લાંબી માંદગીને લીધે બાબક વિચિત્ર વ્યક્તિત્વવાળું પણ થઈ જાય છે.

② લાંબી માંદગીને લીધે બાબક સતત પથારીવશ રહે છે. બાપ અને મામે તેની સતત કાળજી લેવી પડે છે, તેની જરૂરીયાતોને સંતોષવી પડે છે, તેથી તે બિજા લાઈલાંડુઓની ઈર્ષ્યાનો ભોગ બને છે.

③ લાંબી માંદગીને લીધે બાબકોમાં અસહિત આવી જાય છે, તેઓ પોતાનું કામ જાતે કરી શકતા નથી, તેઓ જાળામાં નિયંત્રિત હાજરી આપી શકતા નથી, અભ્યાસમાં પછાત રહે છે. તેઓ જાળામાં બિજા બાબકોની સાથે સમતોલનમાં ભાગ લઈ શકતા નથી, તેથી તેઓ લઘુતાગ્રંથિ અને હતાશાનો ભાવ અનુભવે છે. માતાપિતા અને શિક્ષકે આવા બાબકો પુત્યે ખાસ ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

આવાં જાળકો જાતે જે કામ કરે તે કરવા
કોઈએ. તેમની નબળાઈઓ માટે તેમને આશ્વાસન
આવી સમાધાનકારી વલણ અપનાવે તેવું માર્ગદર્શ
આપવું કોઈએ.

(4) કેટલાક જાળકો કૃત્રિમ, હૃદય ખિન્ન, મ
જેવા રોગોથી પીડાતા હોય છે. આવા જાળકો પુ
વ્રમતગમત કે વૈજ્ઞાનિક પ્રવૃત્તિઓમાં સક્રીય ખની
શકતા નથી. તેઓના વ્યક્તિત્વમાં પણ સામાન્ય
જાળકો જેવી સ્વસ્થતા જોવા મળતી નથી.

(5) ઘણા જાળકો અમુક પ્રકારની એલર્જીથી
પીડાતા હોય છે. ખસમાં ઉતરી થાય, અમુક ખોર
ન ફાવે. આવા એલર્જીયાળા જાળકો પુવાસ કે
ખિજા આવા-પિવાના, ડેરવા-ફરવાના કાર્યક્રમોમાં
એલર્જીને લીધે ભાગ લઈ શકતા નથી.

(6) શીતળા, કોઠે, શકામાં પડવા વગેરે રોગો
ખાલ્યાવસ્થામાં અનેક મુશ્કેલીઓ ઊભી કરે છે. જ
આવા જાળકોની પાસે ખસવા કોઈ તૈયાર હોવું નથી
તેમની ખિજતા કોઈ શામતું નથી. તેઓ એકલવાટાં
અને હૃદયનીય ખની જાય છે. આવાં જાળકોને
સામાજીક વિકાસ ખુબ ધીમો પડી જાય છે. તેને જાળ
જવાનું ગમતું નથી, કારણ કે જાળામાં તે હૃદયુત
થાય છે. આવા જાળકોની સહાનુભુતીથી કરી,
લઘુતા અનુલવતા અટકાવવાં કોઈએ.

(૧) લાંબી માંદગીથી વ્યક્તિની કાર્ય ક્ષમતાની પુરવઠા, વિસ્તાર અને દાગરામાં ઘટાડો થાય છે. માંદા માતૃગણીને લાંબાં, નામકાં, અર્થા ક્ષમતા, શિક્ષાની અભાવવાળું કે કોઈ વિષયના શિક્ષકમાં કોલેજવાળું ગમતું નથી. વ્યાજકની વ્યાજકમાં પાછા આપતું વાતી છે, કે તેમને જાણ અભાવી છે છે.

(૨) માંદગીને લીધે વ્યાજકમાં કોઈ અભાવકા દીપ, વિશિષ્ટતા દીપ, અજ્ઞ કયા ગુણ દીપ તેમને વિકાસ થતી નથી. માંદગી તેમને ઘટાડો છે છે કે અસર કરી છે છે.

(૩) માંદગીને લીધે વ્યાજકની ગુણમાં પાછા પડી નાપ છે. માંદા વ્યાજકની અર્થમાં વર્તનમાં ખૂબ જ કાળજી રાખવી જોઈએ. માંદાં વ્યાજકની વાળું પાંખવા કે વાજ પહોળા માંદગી નરિ, કે તેમ ક્ષમતામાં આવી તો તેમને અકાર્યકી, અભાવી અને પહોળા અતી નાપ છે.

(૪) લાંબી માંદગીને લીધે વ્યાજક અભ્યાસમાં પાછું પડે છે. અને આ અરિ પૂરી ક્ષમતા નીકળી મરિતલ કુલવી પડે છે. લાંબી માંદગીને લીધે વ્યાજક અભ્યાસ મિત્રામિ દાખાં અભ્યાસવીથી વંચિત વરિ છે. આ અરિ કોઈ અતિ પૂરી કરી અકાર્યકી નથી. આ અરિની અભ્યાસ વ્યાજકના અભ્યાસગામક વિકાસ ઉપર પડે છે. માતાપિતા અને શિક્ષકોથી આ વ્યાજકમાં વ્યાજકની મદદ કરવી જોઈએ. તેમને મિત્રામિ ગુણમાં ગોઠવી આ મરિએ.

Q.28 માંદગી અને પારિવારિક આમત્સર્યનાં બાળકો
પરથી આભા-પ્રાપ્તિ અને વિદ્યુતક્રિયાની સ્વચ્છ.

પુસ્તકાલોક

→ મા બાલ્ય કાળે જ વિદ્યુતક્રિયા બાળકની
સંદુરભાવે સંભાળવું જોઈ તે માટે આજના કાળે
આભાવાની જરૂર છે. આજની બાલક કાળના
સામાજિક છે. સંદુરભાવે આજની આજનાં કાળે
કોઈ તે સંદુરભાવે સામાજિક કોઈ આજની
બાલકો આજનાં સામાજિક છે, તેથી તેમની
જરૂર સંદુરભાવે વધી જાય છે. આજનાં આજની
વિદ્યુતક્રિયા આભાવાનાં તેમ જ માંદાં બાલકો માટે
તેથી પુસ્તકો મદદસ્થ વધે જાય.

(1) વિદ્યુતક્રિયા બાલકની સંદુરભાવે આજની આજની
જરૂર આજનાં આજની આજની આજની આજની
સંદુરભાવે આજની આજની આજની આજની આજની
સંદુરભાવે આજની આજની આજની આજની આજની

(2) આજનાં આજની આજની આજની આજની આજની
આજની આજની આજની આજની આજની આજની
આજની આજની આજની આજની આજની આજની
આજની આજની આજની આજની આજની આજની
આજની આજની આજની આજની આજની આજની

③ જાારીક તીલ તાલનાં તીમ ં માંદનાં બાલકીને તીમની જાકી અગુતાર કાર્યા કરવા ખુલ્લાકા અપાવવું કીરવે. આવાં બાલકીને તીપાલવા ન કીરવે. માકી દીકરી તાલનાં છે, વાલી તીતે કીમ ત્રાડી, તીકીને જાલાએ મુકી આવું- આ તીલ તીતે કલવાવું વાદતે તીતે જાલાવવાનાં તુપાસ કરવા કીરવે.

④ જાારીક ત્રામીઆ અને માંદની અભર બાલકનાં વાકીલવ તીકાસ અને આમાકીક આમાકીક તવ વાપ છે. તીકી ત્રામીવાનાં બાલકી કીર મુદામાં ત્રીતીલવી મતવી જાકી તીતી તુલ્લકી કલવાવું ખુલ્લાકા અપાવવું કીરવે. બાલકી આમાકીક અલીકા તુપાસ કરી જાકી તીતી તુલ્લકી કરવાની તક ત્રીમુકી અને માલાપતીતે તુકી ત્રાકી કીરવે. તીમની આત્માવ-સાસ વધે અને આમાકીક જીવનમાં તીલેની અક્રીપ ત્રાગ તદ જાકી તીતી બાલકવા માલાપ અને ત્રીમુકીલે કરવી કીરવે.

⑤ જાારીક ત્રામી દલાવાનાં બાલકી તુતી તીકીલ અદાલુતી અલીતી કીરવે. આવાં બાલકી તુતી વાલ્લાવતુતુ બાલકાર કરવી આલવતુક છે. જાારીક ત્રામીવાનાં બાલકી તીમની મપદીલલીતી અતીઅલાન ત વને તી દલાનમાં આપવું કીરવે. તીલેની વાલ્લાવતીકા અલીકારે અને તીમની જાકી અગુતાર ત્રીમુકા મતવી જાકી તીતી તુપાસી કરવા કીરવે.

⑥ જારીલક ગામીવાલો કી લોલી માંદગી લગીલી જાલામાં જ્વાલોલો લાલકોલી તરફી લાદી લિલુકી લીમી પુલી લાલલલપુલો લાલજાર લાલલી કોલ્લી. લીમી લાલમાન જોલું લાગી લાલું લાલુકી કી લાલજારલી લાલો કલું કોલ્લી લાલ.

⑦ માલાપિલા લી કી લિલુકી ગામીવાલો કી માંદાં લાલકોલી તરફીલો કોલ્લી લાલ. લીમી લાલ ગામીલી લીધી લુલ લાપ કી લાલુક પુકાલું લાલો ન કી લાલ લી લિલુકી કલો કોલ્લી લાલ.

⑧ માલાપિલા લી કી લિલુકી લાલકોલી ગામીલી મલકલી કલો કોલ્લી લાલ. લાદાનુલુલો જ લાલો લાલો ઉપાપ કી.

⑨ લાલકોલી જારીલક ગામી કી માંદગી લાંલી લિલિલક લી લાલો લોલી કોલ્લી લાલો લાલપલલ લીલા ઉપાલી કલો કોલ્લી.

Unit-2

Page No.	
Date	

બાલકોમાં જારીરિક પામી જી.

પુસ્તાકોના

→ જારીરિક પામી જી બાલકના માનસિક વિકાસમાં મુદ્દગીરથી કોની કરે છે. કુટુંબ બાલકો જ્યાં પામી જી ઠીકલા પૂલક પુલ્કિ જ્યાં જી છે. તમા મિટિ ભાગનાં બાલકો જ્યાં પામી જીની કાલકી જ્યાં જી અને જ્યાં જીની જ્યાં છે. જ્યાં પામી જીની લીધી મિમનામાં પુલકી લમુલાવુલિ લીમની જ્યાં જી જ્યાં જીની પોલાનું મીં કીલ્લે લેલા પુલે છે. જારીરિક પામીની લીધી બાલક પીલાના યિયે જ્યાં જી જ્યાં જી છે જ્યાં તે જ્યાં તેના પીગ્યા રીકમ મીટિ જ્યાં જી જ્યાં જી.

બાલકોમાં કલા કલાની જારીરિક પામી જીની જ્યાં જી. જોવિલજા લી વિભાગમાં લીધી છે:

- ૩) જ્યાં જી પામી જી, જ્યાં જી લીલાલંદની પામી, પીમકુલની પામી, જ્યાં જી લીધીની જ્યાં જી જ્યાં જી જ્યાં જી ૨) વિશિષ્ટ પામી જી, જ્યાં જી ૩) જ્યાં જી જ્યાં જી લીધીની પામી જીની જ્યાં જી જ્યાં જી.

* (પ્રશ્ન:-૧) * જ્યાં જી પામી જી *

- ૧) લીલાલંદની પામી જી:
- ૨) જ્યાં જીની ગુંવિલજાની પામી:
- ૩) પીમકુલની પામી જી
- ૪) જ્યાં જી:

આમજીવી ગીતો કે મુખ્ય છે:

૨૦ ચિત્તાંશની પામીશી:

→ મગજ કે કોર્ટેક્સનો હામિ ચિત્તાંશની પામીશીનું મુખ્ય કારણ છે. આમ કહીને બાલકોમાં જાણે મગજના વિકાસના સ્તરોમાં મગજ કે કોર્ટેક્સનો દબાવાય તો ચિત્તાંશની પામી ઉદભવી છે. જે જન્મ સમયે બાલકમાં મગજની દબાવાય તો તે બાલકમાં જીવન બની શકે છે. જન્મ સમયે બાલકની અવધિત અંગકિવાસિની નીધી સીધીપાવી બાલકને પકડવામાં કે આવી કે અધિકિત વખતે મગજના કુમળા કીર્તીને દબાવાય તો બાલક પુષ્ટિમાં બની શકે છે કે તેમાં સ્વચ્છકીય કંટાળામાં આવી શકે છે.

બાલકની જન્મસમયે પુરતા પુમાકામાં અધિકિતનના ન મળી તો પુષ્ટિ તેનાં મગજનાં વિકાસના કીર્તી પર અસર વાપ છે અને બાલક અંદરુદિધવાનું જન્મી છે. ક્યાંક તો માતાપિતાનાં નીધીમાં પુષ્ટિ અથવા દીરકીનાં અપભાવી બાલકનું મગજ અધિકિતન વધી છે.

બાલકમાં અપભાવ, મીટી ઉદભવ, અવધિત કે કિન્હામની પામીને નીધી પુષ્ટિ બાલકમાં મગજની વિકાસ વંધાય છે.

આ પામીશીને નિવારવા મરિ દાકરી શિક્ષણ આપી શકાય છે. જેમાં બહુ ઓછા વાપ સીધું બાલક વધું આનું વાપ છે. ચિત્તાંશની પામીવાળા બાલકમાં આમ અધિક અગવડી પુષ્ટિ પામી માતાપિતા તથા કિન્હામી તેમની પામી અપભાવ

અધ્યાવી શક્તિ છે.

૨) અર્થઃ સ્થાવી ગુંધિઓની પ્રાપ્તિ:

-> આપણાં જાતીઓમાં પિપિલ ગુંધિઓ રહેલી છે, જેમની કુદા કુદા પુકારનાં સ્થાવર ઝંભે છે. ગુંધિઓનાં બે સુકાર પાકવામાં આવે છે: (૧) બાહ્યસ્થાવી ગુંધિઓ, (૨) અર્થઃ સ્થાવી ગુંધિઓ. અર્થઃ સ્થાવી ગુંધિઓ જાતિક લગભગ હોય છે અને જેમની ઝંભે સ્થાવર બાહ્યમાં સ્ત્રીકો લગી મળે છે. આ સ્થાવરો દિશ્મીલન કરે છે. આ ગુંધિઓમાં કુંડગુધિ, કુપકુંડગુધિઓ, સ્વાદુભિદ ગુંધિ, સ્વોદ્ભિદ ગુંધિઓ, મળિય ગુંધિઓ, મસ્તિશ્ક ગુંધિ, વાયવ્ય અને પ્રિમિથન ગુંધિઓ સમાવેશ થાય છે.

ગુંધિઓની ઝંભે દિશ્મીલન આપણા જાતીક સ્વાસ્થ્ય, જાતીક પિકાલ અને ભાગ્યક પિકાલનું સિપ્રમન કરે છે, બાલકની અર્થઃ સ્થાવી ગુંધિમાં જે કોઈ પ્રાપ્તિ કે અધ્યાવી હોય તે તેને બીજી દિશ્મીલનના ઝંભે લક્ષ્ય થાય તે બાલકનાં શુભમાં પિપિલાના, પિકાલો અને પિકાલમાં અવલોકન સમર્પ છે.

કુંડગુધિ ઝંભે દિશ્મીલન વાયવ્યિકલનનું પ્રમાણ ન થવાય તે બાલકના જાતીક અને માનસિક પિકાલમાં પિકાલો પીદા થાય છે. આ ગુંધિનાં સ્થાવર સ્થાવર પી બાલકનું કુદ લક્ષ્ય નથી. તેથી જો વામકીલાલા અને ક્રિત્તીકમ પુકારની મજીદુભલતાવાલા બની મળે છે.

આમ ગુલિયાની જગત પછી જી પછી
મુશકામીથી તેની ગાય છે. આને બીજી આમ-
પણગણની વિધા કરવી પડે છે. બાલક માટે
તેની ગાય છે. આને જાણીને જી છે. આમણું
જીવા બહાર પડવા વિધા છે અને માનવિક
બાલકમાંથી આજ્ઞા ગાય છે.

એકદિનેશ ગુલિયા પામી તેની મુશકામી તેની
કે છે તેનું ઉદાહરણ વિભક્તિના આને લીધારે
આમણું છે. એકદિનેશ ગુલિયા એક કાર્ય જેવામાં
મીડાક પુમાક ગળેની આમણું છે. મુજુ વર્ષના
એક વાલકની આને વિકાસની વિકાસની બીજી
દીકાપરમાં જાણ કરવામાં આવી. આને વિધા
આને આને પરીકામ વાળું જે છે આને તેને
દીકાપરમાં જાણી પડેલી. આને આને વિધા
પણી તેનું મુજુ વાળું. વીકરમીમાં જાણ કરવામાં
કે, તેની એકદિનેશ ગુલિયા વિકાસની આને તેને
કાલકી આને એક મીડું મુજુ આને જાણ કરવામાં
વધુ પુમાકમાં બહાર વીકલની જે છે. પરીકામની
જાણમાં જે મીડાના આમણી કાલકી મુજુ વાળું
જે.

આમજન આને વિધાને ગુલિયા બાલા વાલકમાં
જાણ ગુલિયાં વિધાને કરે છે. જે આ ગુલિયાં
ગીઠ ગાય જી વાલકમાં આને જાણ મુજુ
પુજ ગાય છે.

એક. બી. દેવિનેશ ગુલિયાંની પામી, વર્ષના
આને વાલકમાંથી આમણી કરવી તેની છે. જે છે,
તેનું એક ઉદાહરણ આપે છે. એકી ગામ
એક માનવિક મગી છે તેની જી. તેને ગળકા
મુજુ ગાય, તેની ગળકા વાળું પદાર્થ વાલક
આમ. તેની તેનું વાલક વાલક બાળું. માનવિક

ગામપટ્ટાવાલા પદાધી આવા પર પુલિલંદ મૂકવી,
તી તે સીકી કરીને ગામપટ્ટાવાલી સીકી આવા
નાગવી. તેને સુદાસવા માંડે ચિકિત્સાનામમાં મૂકવી,
તી ગુલિલંદની આમી પકલ્લ. તેમી ચિકિત્સા.
કરતાં ગામપટ્ટાવાલી સીકી આવાની લુખ દૂર
પદ દતાં તે પડી તે ગાલવાનુ મુકલે
અભ્યં:

આમ, આ બધા કિલ્લાઓ જુલાલી છે
કે આલકમાં આવાપીવાની ચિકિત્સા હીપ તી
સીકવાની અદલી તેમાં ગુલિલંદની આમી તી
પવી તે તેમી આમ કલાવી સીકલે.

૩. પીલકાની આમી સીકી.

→ આલકમાં અલંગી વિકાલમાં વિરામિન
તવા અનીજાત્તી મહલ્લતી આગ લલ્લી છે. તે
આલકને મુકલકી (વિરામિની) અલને અનીજાત્તી
લગીલે પીલક તલ્લી પુલ્લા પુમાકામાં ન મળી
તી આલકની વિકાલ વંદાય છે. આ-આલકવામાં
આલકની કાપી આરીલિક અલને માતલિક વિકાલ
વદલ અલ્લી હીપ ત્પારે પીલકાની કીલ પાકા
પુકાલની આમી તેમાં ન ઉલ્લી તેમી
માતાપિતાલ્લે આલ આલ આપવી સીકલે.

આલકના આહારમાં તે વિરામિનીની
કીકાપ કીલે વાપ તે કુપા પુકાલની અલલ્લી
વાપ તે તેમી દલાલવામાં આલ્યં છે:

૩) વિરામિન 'સી' (A) ની કીકાપવી અંદલાપાકું
તવા આલકની વિકાલ આરકી આ છે અલને
સીકી સીક વાપ છે.

2) વિટામિન 'બી' (B) ની યામીલી બેરીબેરી
ચામલી લીલા વાપ છે.

3) વિટામિન 'બી' (C) ની યામીલી અર્ચી
ચામલી દોળી લીલા વાપ છે. તેની દોળ અથવા
પ્રાકીની અથવા અગર છે. બીજી જલદી દારૂ
બનાવું તથા અથવા દા અંબલામાં વાલ (નાની
કે.

4) વિટામિન 'ડી' (D) ની ત્રુપથી બાલકીનાં
કાકાં તથાં લે છે.

5) વિટામિન 'ઈ' (E) ની ત્રુપથી તાવ્યા
વાપ છે.

6) વિટામિન 'એચ' (H) ની ત્રુપથી ચામલીના
લીલી વાપ છે.

પીમકાની યામીલી બીધે બાલકમાં
અભાવ, અક્રીનિતો અભાવ અથવા અક્રીયાપદ્યું
અર્થ છે. પીમકાની યામીલી બીધે બાલક
લીલા પ્રતિકલ્પ લાગી પડ્યા ગુમાવી બીધે છે.

4. અભાંગલ :

→ બાલકમાં પીમિયાના લીલા બીધે કે
કીધ અભાંગલની બીધે કે જન્મભા કારણીસર
દાપ કે પગની અક્રીયાપદ્યું અર્થ છે. આભાંગ
અભાંગ બાલકી અમારકીની અભાંગ મુશ્કેલીથી
અભાંગલ છે. અભાંગ બાલકી કાર્ય કરવા માટે
કે અભાંગ બાલકી અભાંગ અભાંગમાં અભાંગિમાન
કારણી અભાંગલની અભાંગ મુશ્કેલી. બી અભાંગલ
છે. તેથી તેથી દિવાઅભાંગમાં અભાંગ છે. આભાંગ
લીલી અભાંગ બાલકી તંદુરસ્ત હોય છે, પરંતુ
અભાંગલની બીધે તેથી અભાંગલની પ્રતિકલ્પ

કિ સમત - ગમતમાં ભાગ લેવા જાકતા નથી. સ્થળોની હાજરીમાં પામીને લીધે તેઓ લઘુવાચુંબી ની સમજાવ કરે છે. તેઓમાં વકૃત્વવાકિત કીમ પછા પામીની લીધે કીધે કીમની કોલની તિ- જોવા જુઓ તેઓ ભાગ નિત્રા જાટકે છે. જ્યાં જીવે જામી જ્યાં દીવ્યા કાવા દુરાં તેથી ભાગ લેવા જાકતા ન જાવાથી તેમનામાં માનસિક તંગાવ જુલવી છે. તેથી તેઓમાં તકાલામક વાનજા પછા જુલવી છે.

પ્રમ: - ૨ * વિવિધ રૂપો પામી જ્યાં *

- ૨) દેહિની પામી
 - (i) ટૂંકી દેહિ
 - (ii) લાંબી દેહિ
 - (iii) ગાંધી દેહિ
 - (iv) સ્થિતિસ્થિતિ
 - (v) સંગ્રામી
 - (vi) સંગ્રામીપણું

૨. કુલજાની પામી.

૩. વાપીની પામી.

- (A) જ્યાં ને બદલે બીજી સમજાવ જાવવી
- (B) સ્થિતિસ્થિત વાપી
- (C) તિલકાવું

~~જ્યાં~~

અમલકની નીચી પુમાકી છે.

૩. દરિયાની પામી:

→ બાલકમાં અમાલ્ય નીચે અગ્રીયની પામીથી વધારે પુમાકામાં જવામાં આવી છે. રંગ ભાગના મનોવૈજ્ઞાનિક કહાલી છે કે ૫૦% બાલકમાં એક માત્ર એક પુકારની જ અગ્રીયની પામી જવામાં આવી છે. પશ્ચિમમાં દેશી કલાં અમાલ્ય અગ્રીયની પામીનું પુમાકા વધારે છે. અમાલ્યના નીચી પુમાકીની દરિયાની પામીથી જવા મળે છે.

(i) ટૂંકી દરિયા: ટૂંકી દરિયામાં દૂરનાં પદાર્થોનું દર્શન અત્યંત વાલું મળી. આવા બાલકની મજાકની વ્યવસ્થાની અમાલ્ય મેંદર શકિ છે, પરંતુ દૂરના પદાર્થો ઠીક ઠીક દેખાય છે. આ પામી વિલાસવા મારિ અમાલ્યના કાચવાળાં ચક્ષુમાં વાપરવા પડે છે. ટૂંકી દરિયા વાળાં બાલકની મજાકની આ પામીને લીધે અમલ-ગમલમાં ભાગ લેવા શકતા મળી.

(ii) લાંબી દરિયા: આવાં બાલકની દૂરનાં પદાર્થો અમાલ્યથી મેંદર શકિ છે; પરંતુ મજાકનાં પદાર્થો જવામાં મજાકની પડે છે. લાંબી દરિયાનું કાચક અગ્રીયના ઠીકાનું ટૂંકાપડા છે. ઠીકા ટૂંકી કાચવાળી દૂરના પદાર્થમાં અમાલ્ય કિલકી એક-મિલ વાલું મેંદર પડે તે પાછલ પુનિવિંચ પાડે છે તેથી મજાકની પદાર્થ અમાલ્ય દેખાતી મળી. આ પામી દૂર કરવા મારિ બાલકની અમાલ્યના કાચવાળાં ચક્ષુમાં વાપરવા પડે છે. લાંબી દરિયાને લીધે બાલકની લાંબા-મખવાનું

કાલનું જાણી. વાંચવાથી તેમનું માંસું દુર્બલ છે. વાલકની વ્યવહાર પદ્ધતિવાર તેના ખામીની ત્રિધી સીટિયા અને મગ છે.

(iii) ગાંધી વ્યાખ્યા - વ્યાખ્યાની આકાર માંસપિકીની કાર્યક્રમમાં વાંધા વ્યાવહારી કારણે વાલકની વ્યાખ્યા ગાંધી અને મગ છે. તેથી વાલક ગાંધીનું જુલમ છે. આમાં આક વ્યાખ્યા જેમ મદ્ય જેમ પદાર્થ પર હીમ, જ્યારે તેજ વ્યાખ્યા આંદરના કે બહારના ખૂટા પર ઊંચી કે નીચી રહે છે. આ પંચિકિયામાં વાલકની વ્યવહાર દેખાય છે.

(iv) અંધશ્રીક્ષમ - અંધશ્રીક્ષમમાં કીર્તિયાની ઊંચી કે ઓછી આંધીમાં કોઈ એક દેહાક્રી અભ્યાસનું ન હોવાથી તેમાં કોઈ કોઈ વલણની અભ્યાસ દાખ પડતી નથી. આથી તેમના કે દૂરના પદાર્થો અપર દેખાતા નથી. આથી દૂર કરવા તત્કાલ આમનો વિષયો કહેવા પડે છે.

(v) અંધતાનું અંગે અભ્યાસ ન મેળવે જાકવાની વિસ્તારને અંધતા કહે છે. અંધતામાં પણ વિસ્તાર મેળવ્યામાં આવી છે. જ્યારે વાલકની અભ્યાસ જ અંગે કોઈ જાકે જાકે ત્યારે તેને આંધીક અંધતા કહે છે. પરંતુ જ્યારે અંગે અંધતા વાળ ત્યારે તેને ખૂબી અંધતાવાળું વાલક કહેવાય છે. ખૂબી અંધતાવાળાને જ્યારે એક એક હાથ માધ લાગી છે, જ્યારે મેં અંધ - ધતાવાળું વાલક તેજ કોઈને કોઈ જાકે છે, પણ મેં અંગે અંધતાને કે આંધા અંધતાને મેળવ્યામાં તેને ખૂબી પડે છે. અંધતા અભ્યાસની આમને આભારી છે, તેથી તે વાલકના છે.

માતાપિતાએ દરિજીની ખામીવાળાં બાળકોની તપાસ કરાવી, યોગ્ય ઉપચાર કરાવવા કોઈએ કંઈ તે ખામી આગળ વધતી અટકે અને બાળક યોગ્ય દરિજ પ્રાપ્તકુલન સાધી શકે.

દરિજીની ખામીવાળાં બાળકોને અદરૂપ થવા માટે માતાપિતા અને શિક્ષકોને નિચે પ્રમાણે સુચનો કરી શકાય:

- ① માતા-પિતા અને શિક્ષકો દુકી દરિજવાળા બાળકને અમુક સ્થિતિમાં માથું ઘાળીને વાચવા માટેનું સુચન કરી શકે.
- ② આવાં બાળકોને પ્લેકબોર્ડની નજીક પહોંતી પાર્સી પર બેસાડી શકાય.
- ③ આવા બાળકોને ખાસ પુસ્તકોની રમતો અને પ્રવૃત્તિ-ક્રમોમાં સામેલ કરવાથી બાળકને સામાજિક અનુભવ અને શિક્ષણના લાભ મળે.
- ④ આવા બાળકોને તેમનામાં દરિજીની ખામી છે એવું લાગ કરાવવું કોઈએ, જેથી તેઓ પોતાની મર્યાદાઓ કાઢી અને લઘુતાનો અનુભવ ન કરે.
- ⑤ આવા બાળકોને સામાન્ય બાળકોની સાથે જ રાખવા કોઈએ.
- ⑥ આવા બાળકોનો સ્વસ્થ વિકાસ થાય તે માટે તેમના પુત્યે અતિશય દુરા કે સદાનુભુતિ દર્શાવવી કોઈએ નહીં, પણ તેને બદલે તેમને પોતસાહેબ આપવું કોઈએ.

② શ્રવણની ખામી

કેટલાક બાળકોમાં સાંભળવાની ખામી હોય છે. શ્રવણની ખામી માટે મોટા ભાગે જાહેરાશ બાજુ વ્યથા છે, પણ જાહેરાશ અર્થ જન્મથી જ બાળક ન સાંભળી શકે. જ્યારે જન્મ પછી કોઈ પણ કારણોસર આ ખામી ઊભી થાય તો તેને શ્રવણની ખામી તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

શ્રવણની ખામી ઊભી થવાનાં અનેક કારણો છે. મધ્ય કાનમાં વારંવાર એય લાગવાથી, પડેલું કે તડું દાડકું ઘટ્ટ ખનવાથી, મોટા દડાકાથી પડેલું તડું જવાથી શ્રવણની ખામી ઉદભવે છે. રક્તક્રીયા, ડિફ્થેરીયા, ટાઇફોઇડ, મેન્ગોનજાઇટિસ, ફ્લુ, સીફીલ્સ, શરીરનાં વિષ દુષ્ક્રીયા, વિટામીન 'સી' અને કેલ્શિયમ વગરના ખોરાકથી ગંધિઓમાં અચુરતા દોરમોન્સ ઝેર તેથી આવાં કારણોસર શ્રવણની ખામી ઉદભવે છે.

શ્રવણની ખામીવાળા બાળકોને ઘરમાં, શાળામાં તેમજ સમાજજીવનમાં સમાયોજનમાં મુશ્કેલી પડે છે. ભાકો તેમજ અન્ય બાળકો તેમને થિડવે છે. બીજી બધી રીતે યોગ્ય હોવા છતાં આ ખામીને લીધે તેઓ લઘુતાગંધિનો અનુભવ કરે છે અને અભ્યાસમાં પછાત રહે છે.

આજે શ્રવણની ખામીનો દર્લાજ રાઈ શકે છે. સાંભળવા માટેનાં કૃત્રિયંત્રો ઉપલબ્ધ છે. માતાપિતાઓ પોતાના બાળકની ચિકિત્સા કરાવી, તેમજ તેમની શ્રવણની ખામીને નિવારવા પુયાસ કરવો જોઈએ. જો બાળક જાહેરું હોય તો તેને જાહેરાં- મુગાની શાળામાં મોકલવું જોઈએ.

3) વાહીની ખામી

કેટલાંક જાળકોમાં વાહીની ખામીઓ જોવામાં આવે છે. આ ખામીઓ એટલી બધી ગંભીર હોય છે. કે કેટલીક વાર સંપૂર્ણ કરાવવું પડે છે. જાળકમાં મુખ્યત્વે નીચે પમાઈની વાહીની ખામીઓ જોવામાં આવે છે:

i) એક ને બે જાળ જિજ્ઞા અકીર જોવા

આ ખામીમાં અમુક અકીરને બે જાળ જિજ્ઞા અકીર જોવામાં આવે છે. જાળકને બે જાળ જારક, અકીર બે ને બે જાળ ૨ જોવામાં આવે છે. વડને બે જાળ વર, ૬ ને બે જાળ ૨, રજાને બે જાળ લજા, ૨ ને બે જાળ ૫ જોવામાં આવે છે. જાળક જાળાએ જેસ તે પહેલા આ ખામી વિષે જાણ કરાવવા મળે છે. આવી ખામીનું કારણ જડમાં, દાંત કે દાંતના વિકાસમાં થયેલી વિકૃતિ છે. જાળપકીમાં જાળક એકને બે જાળ જિજ્ઞા અકીર જોવામાં આવે છે અને તેને રોકવામાં ન આવે તો તેનું અનુકરણ કરી માતાપિતા પ્રોસ્ટાઇટ આવે તો માટપકી પકી આ ખામી થાતું રહે છે.

ii) અસ્પષ્ટ વાહી

અસ્પષ્ટ કે ગડબડકું ઘણાં જાળકો જોવામાં આવે છે તે છે, જોવામાં આવે છે તેનો સમજકો પડતો નથી. અતિશય ઉત્પાદન જોવામાં આવે છે આ ખામી સર્જાય છે જાળક જાળક સાથે કોઈ નાજવાના ઉત્પાદનમાં જાળક જડપથી જોવામાં આવે અને કેટલાંક જાળકો વધે આઈ જાય અને તેથી સાલવનારને તે અસ્પષ્ટ લાગતા

સમજી શકાતાં નથી. અતિશય જીક કે ગલબાટની સ્થિતિમાં પણ જાળક જાલવામાં આવી લુભા કરે છે.

૩) તોતડાવું

કરલાક જાળકો તોતડા હાય છે. એક ટકા કરલા જાળકો તોતડાય છે. જે-પાંચ જાણે જોલ્યા પછી શ્વાસ ભરવાને લીધે જોલતાં અટકી જાય છે અને પછી વળી થોડી વાર રહીને જોલવાનું શરૂ કરે છે. આને અચકાવું કહે છે. જ્યારે જોલવામાં "અચકાટ" સાથે અચકાટ અકીરનું સતત પુનરાવર્તન થયા કરે તેને તોતડાવું કહે છે. દા.ત. આ આ આ આજી - આને તોતડાવું કહે છે. તોતડાતી વખતે જાળકના અંદર તેમજ ગળા અને સ્વરપટીઓના સ્નાયુઓનું દબાવન થવન વધી પડે છે અને આંચકા સાથે વાફીનો પવાદ બહાર પડે છે. મોટા ભાગે જાળકમાં દરેક જાળક તોતડાય છે, પણ કેમ મોટું થતું જાય તેમ તોતડાવાનું પમાડા દાંટ છે.

તોતડાવાના અનેક કારણો હાય છે. તે વારસાગત હોય શકે, જન્મજાત ખામી પણ હોય છે. દાકીવાર તે જાળક જીજા જાળકના કે પિત્તી વ્યક્તિના ખાળા પાડતા જાય અને તે ભાંજા અમથ થાતું રહે તો પણ તેનામાં તોતડાવાની આ ખામી આવી જાય છે. તોતડાવાની ખામી આંધ્યાતમક અંધર્ષને કારણે પણ ઉદ્ભવતી કાવા મળે છે.

જાળપણમાં કોઈ સતત સખત માનસિક આધાર લાગે તે તેને લીધે પછા જાળક તોતડું બની જાય છે. ઉદભીકવાર જાળકોને જાળપણમાં જાળમાં મુકવામાં આવે ત્યારે નવા વાતાવરણમાં અનુકુલિત ન થઈ જાડવાને લીધે પછા તોતડાય છે. જાલ્યાવસ્થા જાળકનું જાડાનું સંકોળ જોઈ, ટોચ છે. તેથી તે પોતાની વાત જાહેના અસાપે જુ કરી જાડતું નથી અને તોતડાય છે.

જો કુટુંબ કે જાળમાં કડક ભિસ્ત નિયમે જાળકને જામવામાં આવે અને જોલે કે તરત જ શુચ, જુ કહેવું છે, જોલવું નહીં આવા આદેશો આપવામાં આવે તે જાળક જુજાત કરતા કરે છે અને તોતડાય છે.

દુકા જાળકો વાચ્ય વિસ્તારમાંથી જાળક આવે છે. તે પોતાની ભાષામાં તળપદા ઉચ્ચારો કરે, આ સાંભળી બીજા હસે તેથી જોલતી વખતે તેને લાગે કે હાસ્યસ્પદ બનશે તે આવા ભયથી પછા તોતડાય છે. તોતડા જાળકને તોતડાયકું અટકાવવા માટે કરવામાં આવતી બિડ્ધીથી તે વધારે તોતડું બને છે. આવા જાળકોને બિડ્ધી કરવાને બદલે અને ઠપકો આપવાને બદલે સલામત અને હુડની જરૂર છે. આવા જાળકોને માનસિક સ્વસ્થતા અને સલામતી પાટ થાય તેવી જાળકી લેવી જોઈએ. તેમનામાં શૈલી અન્ય જાડિતઓના વિકાસ પર્યે ધ્યાન આપવું જોઈએ.